

**Бондаренко Н. М.**

ORCID: 0000-0003-3353-7659

*аспірантка кафедри історії стародавнього світу та середніх віків  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка  
м. Київ, Україна*

## **ФЕСТИВАЛЬ ХЕБ-СЕД ЯК ІНСТРУМЕНТ УТВЕРДЖЕННЯ ВЛАДИ ФАРАОНА АМЕНХОТЕПА III**

**Ключові слова:** Стародавній Єгипет, політична історія, хеб-сед, фараон, Аменхотеп III.

Фестиваль хеб-сед (Hb-sd) був одним із найдавніших і найважливіших ритуалів у релігійно-політичному житті Стародавнього Єгипту. Його поява простежується ще в період ранньодинастичних царів, а пік розвитку припав на часи Давнього та Нового царств. Первісно це було свято оновлення “життєвої сили” фараона, яке за традицією проводилося на 30-му році його правління. Проте з плином часу хеб-сед набув виразного політичного змісту [5, р. 371]. Він перетворився на публічну демонстрацію сили та здатності фараона підтримувати маат, порядок у державі.

Особливої уваги заслуговує випадок проведення хеб-седу фараоном Аменхотепом III (1388–1353 рр. до н. е.) [4, р. 192]. Його правління відзначалося не лише значними архітектурними досягненнями, економічним піднесенням та міжнародною дипломатією, а й появою перших ознак внутрішньої напруги [1, р. 16]. Саме в цей час фараон організував масштабне святкування хеб-седу, яке, за джерелами, відбулося тричі, починаючи з 30-го року його царювання (29–30, 33–34 та 37–38 роки). Матеріалом для дослідження слугують сцени, зображені в гробниці придворного чиновника Херуефа (ТТ 192), пов’язані з підготовкою та проведенням фестивалю. Окрім самого ритуального аспекту, ці зображення дають змогу побачити ширший соціально-політичний контекст: участь жінок царської родини, зокрема доньок фараона, в урочистостях, символічне підкреслення єдності обох частин Єгипту, присутність високопоставлених осіб та велика увага до публічності обряду. На основі аналізу візуального матеріалу гробниці можна стверджувати, що хеб-сед Аменхотепа III був не лише релігійною практикою [3, р. 47], а й важливою частиною царської політики. У період, коли авторитет центральної влади потребував нового підтвердження, фестиваль слугував ефективним інструментом для актуалізації образу фараона як живого бога, який не тільки зберігає

традицію, а й гарантує стабільність у майбутньому. Існують підстави вважати, що Аменхотеп III повторював обряд ювілею в кількох інших “палацах мільйонів років”, зокрема в Мемфісі, а можливо, також у Бубастісі та Солебі. Херуеф, управитель цариці Тії [2, р. 142], залишив свідчення, що супроводжував фараона під час подорожей до святкових подій у різних частинах держави – від півночі до півдня. Це дає підстави припускати, що сама Тія також брала участь у цих святкуваннях.

Отже, хеб-сед за правління Аменхотепа III постає не як звичайна ритуальна формальність, а як добре продумана й візуально втілена стратегія зміцнення позицій фараона. Його святкування стало не лише повторенням архаїчної традиції, а й прикладом адаптації сакрального ритуалу до реалій політичного моменту, що вкотре демонструє гнучкість та силу давньоєгипетської ідеології.

### Література:

1. Bryan B. M. The Reign of Thutmose IV. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1991. 399 p.
2. Dodson A., Hilton D. The Complete Royal Families of Ancient Egypt. London: Thames & Hudson, 2004. 320 p.
3. Hornung E. The Rediscovery of Akhenaten and His Place in Religion. *Journal of the American Research Center in Egypt*. 1992. Vol. 29. С. 43–49.
4. Kozloff A. P. Amenhotep III: Egypt's Radiant Pharaoh. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 370 p.
5. Murnane W. J. The Sed-Festival: A Problem in Historical Method. *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts Kairo (MDAIK)*. 1981. P. 369–376.
6. O'Connor D., Cline E. H. (eds). Amenhotep III: Perspectives on His Reign. Ann Arbor : University of Michigan Press, 1998. 393 p.
7. Shaw I. The Oxford History of Ancient Egypt. Oxford : Oxford University Press, 2000. 512 p.
8. The Tomb of Kheruef: Theban Tomb 192 / The Epigraphic Survey. Oriental Institute Publications 102. Chicago : The Oriental Institute, 1980. 192 p.